

Informacja
Prezesa Zarządu Głównego Stowarzyszenia
Miłośników Ziemi Krośnieńskiej – „50 lat SMZK”

Wysoka Rado
Szanowni Państwo

Prace związane z utworzeniem Stowarzyszenia rozpoczęto w 1957 r. z inicjatywy Antoniego Lorensa - doktora medycyny, który zaszczerpił ten pomysł grupie osób zaangażowanych w upowszechnianie historii, piękna i życia współczesnego Krosna. Pierwsze zebranie członków założycieli odbyło się 12 października 1957 r., na którym przyjęto nazwę Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Krośnieńskiej, uchwalono statut i wybrano zarząd. Wpis do rejestru stowarzyszeń został dokonany dopiero 24 lipca 1958 r. i dał podstawę prawną działalności Stowarzyszenia. W 1973 r. zmieniono nazwę na Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Krośnieńskiej.

Cele organizacji określał Statut następująco: 1) współdziałanie w podnoszeniu poziomu życia kulturalnego i gospodarczego ziemi krośnieńskiej, 2) opieka i pomoc w krzewieniu i rejestracji tradycji i zwyczajów ludowych, 3) pomoc w rozwiązywaniu i realizacji zagadnień gospodarczych, mających na celu rozwój ekonomiczny regionu. Później włączono współdziałanie na rzecz ochrony zabytków miasta i regionu, które od początku działalności traktowano jako ważne zadanie. Wprowadzono także zapisy pozwalające na tworzenie oddziałów i kół poza siedzibą stowarzyszenia.

Od początku lat siedemdziesiątych Stowarzyszenie wykracza swoimi strukturami organizacyjnymi poza region. W 1973 r. powstało Koło w Krakowie, w 1974 r. w Warszawie. W 1990 r. zostały one przekształcone w Oddziały z prawem zakładania Kół. W 1992 r. powstał Oddział we Wrocławiu, a w 2000 r. Oddział w Lublinie. Wszystkie popularyzują Krosno i region w swoich środowiskach.

Obecnie Stowarzyszenie skupia ponad 500 członków, w tym Oddział w Krośnie najwięcej – 257 osób.

Dorobek Stowarzyszenia osiągnięty w ciągu 50 lat to inicjatywy kulturalne o charakterze trwałym, wydawnictwa, upowszechnianie problematyki regionalnej, współdziałanie z różnymi jednostkami, rozwój organizacyjny.

Już w pierwszych latach działalności Stowarzyszenie współpracowało z inicjatorami utworzenia Rezerwatu Przyrodniczego na Cergowej Górze (1961 r.) i Muzeum Przemysłu Naftowego w Bóbrce. Odnaleziono dokumenty historyczne z XIV–XVIII wieku, które były w posiadaniu władz administracyjnych i doprowadzono do przekazania ich Muzeum w Krośnie. Następne inicjatywy to tablice pamiątkowe poświęcone Marii Konopnickiej, Franciszkowi Pikowi Mirandoli poecie i tłumaczowi, Janowi Szczepanikowi – wielkiemu wynalazcy. Stowarzyszenie złożyło wnioski o nadanie Technikum Włókienniczemu imie-

nia J. Szczepanika. Długoletni członek Zarządu artysta malarz Stanisław Kochanek wykonał pomnik Mikołaja Kopernika, stojący obecnie przed budynkiem I Liceum Ogólnokształcącego i projektował wspomniane tablice.

Dzięki staraniom Stowarzyszenia wiele ulic w mieście nosi imiona ludzi zasłużonych dla Krosna m.in. Seweryna Bieszczada, Stanisława Bergmana, Andrzeja Lenika, Dionizego i Augusta Mazurkiewiczów.

Kolejna inicjatywa to oznaczenie tablicami informacyjnymi wszystkich krośnieńskich zabytków. Teksty opracowali członkowie Stowarzyszenia.

Wiele starań poświęcono ochronie i odnowie Starego Cmentarza w Krośnie; publikowano artykuły omawiające wartość i charakter tego zabytku, kierowano apele do władz administracyjnych. Te działania przyniosły pewien wynik; cmentarz został ogrodzony, co zabezpieczyło go przed większą dewastacją. Dalsze prace i starania podjęło później Podkarpackie Towarzystwo Historyczne.

Doprowadzono też do położenia nowej płyty na grobie Seweryna Bieszczada – artysty malarza nazywanego „Krośnieńskim Canaletto”, który spoczywa na cmentarzu komunalnym w Krośnie.

Wiele uwagi poświęcano zabytkom Krosna, Dukli, ruinom zamku Kamieniec. W 1973 r. uratowano przed wyburzeniem niektóre budynki w centrum Iwonicza Zdroju. Zabytkowe centrum uzdrowiska pozostało bez zmian i obiekty te służą do dzisiaj.

Od jesieni 1972 r. mieszkańcy Krosna mogą usłyszeć hejnał emitowany każdego dnia w południe z wieży kościoła farnego. Jest to także inicjatywa Stowarzyszenia, podjęta po tym, gdy w dokumentach historycznych miasta znaleziono wzmiankę o trębacz, zatrudnianym w XVI wieku przez rajców miasta. Stowarzyszenie ogłosiło konkurs na opracowanie muzyczne hejnału. Członkowie Stowarzyszenia wsparli budowę pomników Stefana Czarnieckiego w Czarnicy i marszałka Józefa Piłsudskiego w Krośnie. Wielu członków przekazywało też różne kwoty na druk naszych książek.

Bardzo ważne miejsce zajmowała działalność wydawnicza. Opublikowano, łącznie z katalogami, kilkanaście pozycji. Na pierwszym miejscu jest wielotomowa praca „Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu”. Ukazały się dotychczas cztery tomy: t. 1 – Kraków 1972, t. 2 – Kraków 1973, t. 3 – Rzeszów 1995, t. 4 – Krosno 2002; łącznie ponad 1750 stron druku z dużą liczbą mało znanych materiałów ilustracyjnych. Tom 5. jest obecnie przygotowany do druku i złożony w wydawnictwie. Pierwsze dwa tomy, traktowane jako monografia w nakładzie po 5 tys. egz. zostały już dawno wyczerpane. Dzięki staraniom Stowarzyszenia do badań nad przeszłością Krosna i regionu włączyło się grono naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Pedagogicznej w Krakowie i z innych ośrodków. Autorami wielu artykułów zamieszczonych w tym wydawnictwie są członkowie Stowarzyszenia.

Z ważniejszych wydawnictw należy nadto wymienić: Józef Szmyd, „Pieśni i tańce ludowe z okolic Krosna”, Warszawa 1961; praca zbiorowa pt. „Ignacy Łukasiewicz - twórca polskiego przemysłu naftowego”, Kraków 1973; Beata Łopatkiewicz, „Geneza i rozwój organizacyjny Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie (1892-1914)”, Krosno 1993; Zdzisław Gil, „Dwory i dworki z Krośnieńskiego”, Krosno 1995; Marian H. Terlecki, „Udział Podkarpacia w Powstaniu Styczniowym”, Krosno 1997; Wanda Belcik, „Regionaliści krośnieńscy”, Krosno 2007.

Stowarzyszenie było współorganizatorem promocji dwóch ważnych dla naszego miasta i regionu wydawnictw: „Krosno na starych pocztówkach i dokumentach”, Krosno 2005 autorstwa Zbigniewa Więcka i „Stanisława Tomkowicza Inwentarz zabytków powiatu krośnieńskiego”, który wydali w 2006 r. i własnymi komentarzami opatrzyli Piotr i Tadeusz Łopatkiewiczowie. Promocje tych książek odbyły się w bardzo liczonym gronie słuchaczy i czytelników i znalazły szeroki oddźwięk w mediach. Wcześniej takim samym zainteresowaniem cieszyły się promocje trzeciego i czwartego tomu naszego wydawnictwa „Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu”.

W celu upowszechniania problematyki regionalnej organizowane były odczyty (5–8 w roku), spotkania z naukowcami, literatami, ciekawymi ludźmi, sesje popularnonaukowe, wystawy, wycieczki krajoznawcze.

Szczególne znaczenie miały sesje popularnonaukowe. W latach 60-tych i 70-tych zorganizowano ich kilka, głównie o charakterze rocznicowym m.in. w 100. rocznicę urodzin Franciszka Pika Mirandoli (1971), 100. rocznicę urodzin Jana Szczepanika (1972), 200. rocznicę utworzenia Komisji Edukacji Narodowej. W kolejnych latach sesje poświęcone były wybitnym postaciom Krosna z przełomu XIX i XX w., drukarniom w regionie krośnieńskim, zamkowi odrzykońskiemu w historii, literaturze i legendzie, historii Krosna do połowy XVII w., wynikom badań archeologicznych w Krośnie i okolicach, życiu i działalności Jana Nepomucena Gniewosza. W ostatnim okresie odbyły się sesje: Akcja „Burza” Armii Krajowej na Podkarpaciu (2004) oraz na temat Kazimierza Chłędowskiego (2005) i Wincentego Pola (2007), w czasie których przedstawiono ich związki z ziemią krośnieńską. Na każdej sesji prezentowano 3–5 referatów.

Dużo uwagi Zarząd przywiązywał do odczytów i spotkań. Przykładem niech będzie cykl odczytów poświęconych Krosnu z okazji Roku Wielkiego Jubileuszu: „Czy Krosno było małym Krakowem – wyniki badań archeologicznych w Rynku”, „Rozwój Krosna do połowy XVII wieku”, „Zabytki sztuki Krosna” (3 odczyty), „Krosno w latach 1939-1944”, czy w 2003 r. cykl związany z przemysłem naftowym.

W styczniu każdego roku odbywa się składkowe spotkanie noworoczne, w trakcie którego Zarząd składa informację o pracy w minionym roku i przedstawia zamierzenia na rok następny. W czerwcu każdego roku organizowane są wycieczki pod hasłem „Poznaj swój region”. Członkowie zwiedzali również

miasta za granicą: w 2001 r. Bardejov na zakończenie cyklu odczytów o Krośnie ze względu na powiązania tego miasta z Krosnem w przeszłości i obecnie. W 2003 r. realizowany był cykl odczytów związanych z Rokiem Ignacego Łukasiewicza i 150-leciem przemysłu naftowego. W nawiązaniu do tych rocznic zorganizowano wycieczkę „Krosno–Lwów: Śladami Ignacego Łukasiewicza”. Kolejne wycieczki to Kamieniec Podolski, Wiedeń, dalej Wilno, Praga, a w bieżącym roku odbyła się wycieczka Krosno–Pszczyna–Wrocław–Drezno. Wszystkie wiążą się tematycznie ze śladami Krosna i Krośnian w tych miastach i regionach.

We wrześniu każdego roku Zarząd organizuje spotkania przedstawicieli Oddziałów „Na rodzinnej ziemi”. Mają one specjalne programy, na które składa się poznanie, a raczej przypomnienie wybranej części regionu oraz zabytków, a także spotkania z burmistrzami, wójtami, proboszczami parafii, dyrektorami różnych jednostek, nauczycielami, którzy informują o swoim terenie, planach gospodarczych, osiągnięciach bądź problemach.

Stowarzyszenie zwracało uwagę na współpracę ze szkołami, jednostkami i placówkami kultury, służbami ochrony zabytków, redakcjami czasopism. W 2000 r. włączyło się w przygotowanie obchodów 100-lecia I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika, mających duże znaczenie dla całego środowiska. Dobre wyniki przynosi współdziałanie z nauczycielami Szkoły Podstawowej nr 15 i Gimnazjum nr 3. W tych szkołach powstały Koła Młodych Miłośników Ziemi Krośnieńskiej, prowadzone są różne konkursy, spotkania, wystawy, uczniowie zwiedzają zabytki, mają dużą wiedzę o rodzinnym mieście.

Stowarzyszenie wspiera konkursy dla młodzieży organizowane przez Krośnieńską Bibliotekę Publiczną, jak np. „Mój mały przewodnik po Krośnie”, „Moje miasto, moja ulica, mój dom”, „Krośnieński Konkurs Literacki” (dotychczas 8 edycji).

Od 2006 r. Stowarzyszenie współpracuje z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Krośnie, gdzie członkowie SMZK prowadzą dla słuchaczy wykłady z historii Krosna i jego zabytków. Słuchacze uczestniczą też w wycieczkach i innych imprezach organizowanych przez Stowarzyszenie; wielu do niego należy.

Szanowni Państwo

Duży wkład pracy w dorobek Stowarzyszenia wniosły Oddziały, realizując własne plany pracy, które obejmują spotkania, odczyty, współpracę z podobnymi organizacjami. Corocznie organizują spotkania noworoczne i z okazji Świąt Wielkanocnych.

Długi okres systematycznej działalności mają za sobą Oddziały w Krakowie i Warszawie. Oddział krakowski od chwili powstania, tj. od 1973 r. do dzisiaj prowadzi comiesięczne spotkania, a ich tematyka niemal zawsze związana jest z Krosnem i regionem. Członkowie Oddziału mieli duży udział w tworze-

niu i rozwijaniu Muzeum Przemysłu Naftowego w Bóbrce. Trzeba też przypomnieć inicjatywę Marii Walerii Kahl, która w czasie spotkania na rodzinnej ziemi w 1992 r. przekazała kilka dokumentów i pamiątek po swoim ojcu Jędrzeju Krukierku, burmistrzowi Krosna w okresie międzywojennym.

Oddział warszawski utrzymywał kontakty z różnymi jednostkami gospodarczymi powiatu krośnieńskiego w zakresie sadownictwa i przechowywania owoców. Osiągnięciem Oddziału był sklep „Ziemia Krośnieńska” w Warszawie, w którym sprzedawano wyroby krośnieńskiego przemysłu. Oddział pomagał kilku szkołom, wystąpił z inicjatywą nadania szkole Podstawowej w Odrzykoniu imienia Aleksandra Fredry. Przy jego pomocy utworzono izbę muzealną poświęconą pisarzowi.

Wiele różnych inicjatyw podejmował Oddział wrocławski. W 1997 r. zorganizował we Wrocławiu trzydniowe spotkanie członków naszego Stowarzyszenia z udziałem władz Wrocławia i Krosna. Uczestniczyło w nim ponad 60 osób, w tym liczna delegacja z naszego miasta.

Wspomniałem już, że od 2000 r. działa Oddział w Lublinie. Tematyka krośnieńska jest tam obecna na każdym spotkaniu.

Członkowie wymienionych Oddziałów podkreślają związki z Krosnem przez częste przyjazdy w rodzinne strony, czasami też o tej ziemi i ludziach piszą. Wspomnę o obszernych książkach, których autorami są: Jerzy Baluch, Maria Drozdowiczowa, Emilia Maria Magura, Antoni Strahl. Przy dużym udziale Grażyny Połuszejko z Lublina wydany został zbiór listów Wincentego Pola. W Lublinie ukazała się książka członka Oddziału Mieczysława Wieliczki poświęcona przemysłowi naftowemu pod niemiecką okupacją. Dużo prac i artykułów z zakresu historii przemysłu naftowego napisali członkowie Oddziału w Krakowie, m.in. Jan Józef Cząstka, Stanisław Szafran, Józef Wojnar.

Szanowni Państwo

W okresie 50 lat działalności Stowarzyszenie otrzymywało pomoc ze strony władz samorządowych województwa krośnieńskiego, miasta, powiatu i okolicznych gmin. W zakresie działalności wydawniczej decydujące znaczenie miały dotacje Gminy Krosno.

Wśród jednostek kultury przez lata były nam bliskie: Muzeum Podkarpackie, Krośnieńska Biblioteka Publiczna, Krośnieński Dom Kultury, Muzeum Rzemiosła, Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce, Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu, Muzeum Historyczne – Pałac w Dukli.

Trzeba podkreślić dużą rolę, jaką odegrali w 50-letniej działalności Stowarzyszenia jego przewodniczący i prezesi: w Krośnie: Stanisław Chrzanowski (1958-59), Franciszek Kraus (1960-83), Jan Krzanowski (1984), Adolf Marczał (1987-1997); w Krakowie – Józef Wojnar, Stanisław Wdowiarz, Alfred

Armata; w Warszawie – Michał Drozdowicz, Maria Winiarz, Tadeusz Zborowski, we Wrocławiu – Kazimierz Oleś.

Obecnie zarządami Stowarzyszenia kierują: w Krośnie – Marian Terlecki, w Krakowie – Artur Bęben, w Warszawie Alfred Ostafil, we Wrocławiu Antoni Chojcan, w Lublinie – Leon Ginalski.

Ten krótki zarys stanowi tylko wybór działań Stowarzyszenia. Pozwala jednak na stwierdzenie, że cała 50-letnia działalność Stowarzyszenia zmierzała do przybliżania społeczeństwu treści związanych z krośnieńską małą ojczyzną. W miarę upływu lat Stowarzyszenie rozszerzało formy i tematy pracy, co owocuje mocniejszym związaniem członków i sympatyków z życiem Krosna i regionu.

Marian Terlecki